

ZPRAVODAJ ŠRÁMKOVY SOBOTKY

K v ě t e n 1 9 6 6

Roč.III. - čís.5

Jaroslav Š u l c

H r o b y v l e s e

(Vojákům padlým v Kosteckých lesích r.1866)

Před sedmdesáti lety pila Vaši krev
písčitá žíznivá země za hradem Kostí...
Dnes dávno zapomenut úsměv Váš i hněv
a rodná země jiné syny hostí.

Před sedmdesáti lety právě jako dnes
svět kolem volá: Do boje, do pole vzhůru!
Vám však zde do snů tiše hovoří les,
svá jména milenci ryjí v kůru.

Po sedmdesáti letech ještě žije stín
životů Vašich ve vzpomínce vnuků:
i jim dnes hrozí, že je zdusí plyn,
bez viny zhynou v bezejmenném pluku.

Tyto verše vznikly jako epitaf v roce 1936 při sedmdesátém výročí války 1866, která se krvavou stopou přehnala přes Sobotce. Tehdy se již objevovala hrozba nové války, hroznější a tragičtější: blížil se rok 1938, kdy nespravedlivá a bezostyšná hrozba Hitlerova se měnila v příšernou skutečnost.

Báseň byla otištěna roku 1940 ve sbírce "Český ráj", která vyšla v Sobotce u L.Lažana s barevnými láneryty Dr.Al.Kafky.

M Á J O V É D N Y . . .

Květen je již tradičně nejen měsícem lásky, ale také měsícem, ve kterém slavíme významná výročí: Svátek práce, osvobození naší vlasti sovětskou armádou a výročí založení KSČ.

I letos jsme byli svědky radostných dnů. Na 1.máje se k velké spokojenosti organizátorů připojilo k oslavám i sluníčko a po celý den hrálo jako v létě. To se odrazilo i v účasti občanů a jejich náladě. K deváté hodině se scházeli všichni na seřadišti u nádraží. Organizace klapala výborně, svazáci z IX.třídy si hlídali "své" závody a organizace a pak již vyšel mohutný průvod. Zvláště účast krojovaných složek byla veliká: fotbalisté,

stolní tenisté, svazarmovci na motocyklech, baráčníci v národních krojích a s májkou, pionýři v rudých šátkách atd. To byla první část průvodu a pak následovali pracovníci soboteckých a okolních závodů a JZD. Do kroku vyhrávaly tři kapely. Na závěr průvodu projížděla nablýskaná mechanizace JZD. Účastníci průvodu i další občané se pak shromáždili na náměstí, kde promluvil předseda ONV s. Karel Šoltys. Pozornost vzbudil i velký balon s heslem, který vypustili pracovníci Izolu.

Radostná prvomájová nálada se přenesla i do dalších květnových dní. 5. května, v den 21. výročí zahájení pražského povstání, se konala slavnostní schůze MNV, na které promluvil doc. Dr. Vladimír Kašík o revolučních tradicích našeho kraje. Rozvinul před námi podrobný obraz života na Sobotecku od konce minulého století do roku 1921. Část této přednášky uveřejníme v našem Zpravodaji.

7. května kolem 16. hodiny probíhala městem štafeta přátelství za velké účasti školních dětí i občanstva a v 19 hodin se konal lampiónový průvod ke hrobům Rudarmejců, kde zástupci MV KSC a MNV položili věnec. Promluvil zde poslanec ONV s. Karol Ziman. Na závěr oslavy uskutečnili svazarmovci a příslušníci jičínské posádky velký ohňostroj.

Májové oslavy letos uzavřeme 21. května, v den 45. výročí založení KSC. V ten den bude na Humprechtě otevřena výstava o životě a díle jednoho ze zakladatelů KSC, s. Josefa Hakena. Při této příležitosti má do Sobotky přijet i televize. Ale o tom až v příštím čísle.

OM

Z m ě n y n a s o b o t e c k ě m k o u p a l i š t ě m

Hezké sobotecké koupaliště v příjemném prostředí pod Humprechtem již dlouho nevyhovuje současným potřebám. Zvláště to je patrné z nedostatku místa pro táboření a vůbec ubytování, celá rekreační plocha kolem koupaliště byla malá a ani výměna vody v bazénu během sezony není uspokojivá, dochází k zdlouhavé a drahé výměně při vypuštění znečištěné vody.

Proto MNV v Sobotce začal uvažovat o opatřeních ke zlepšení provozu. Koupaliště i přilehlá ubytovna přešly do operativní správy MNV a byl zpracován projekt na nové uspořádání celé plochy. V rámci nových hospodářských opatření byla národním výboru poskytnuta půjčka 150.000 Kčs na pět let na dostavbu tohoto rekreačního střediska. A hned se přistoupilo k realizaci plánu.

Především byla rozšířena celá plocha prostranství kolem koupaliště o 30 arů a došlo k jejímu odvodnění a oplocení. Tyto práce byly hotovy 10. května. Zároveň byly vybudovány základy pro 10 třílůžkových chat typu TU 205 a jedné velké chaty TU 1 se společenskou místností, kde si uživatelé chat budou moci vařit. Vyměňování provedl ing. Rudolf Hošek, na dalších pracích se podíleli pracovníci MNV a stavební četa JZD. Počítá se s tím, že do konce května budou chaty hotovy a budou dokončeny i terénní úpravy tak, aby od 1. června byl celý prostor k dispozici turistům.

S otevřením vlastního koupaliště se počítá po jeho vybičení kolem 20. května, záleží to ovšem na počasí.

Nově vybudované chaty spolu s 28 lůžky ve stávající noclehárně a s 20 dvoulůžkovými podsadovými stany vytvoří dostatečnou ubytovací a rekreační základnu pro návštěvníky Sobotecka v hezkém prostředí u vody a na zdravém vzduchu. Již dnes dostává MNV žádosti o rezervování míst.

V dalších letech se počítá a dobudováním celého areálu výstavbou vodního rezervoáru, aby mohla být zajištěna rychlá a kvalitní výměna vody v sezoně. Po všech těchto úpravách se sobotecké koupaliště stane jistě ještě vyhledávanějším rekreačním střediskem než je nyní. Josef Valkoun

Sobotecko v nové instalaci jičínského musea.

Pracovníci Okresního musea v Jičíně dokončili v dubnu reinstalaci celého musea a 1.května došlo k jeho otevření.

Libreto pravěku napsal prom.hist.Jaroslav Kavan, ředitel Severočeského musea v Liberci, autory libreta feudalismu jsou prom.hist.Zoltán Drenko a prom.fil.Libuše Šolcová, odborní pracovníci jičínského musea. Konferenční sál z roku 1813 byla ponechána v původním stavu. Libreto národního obrození a války 1866 napsal vedoucí Okresního archivu prom.hist.Karol Bílek. Dominantou celého musea se stal velký sál, obsahující léta 1878-1945. Libreto k tomuto období zpracovali prom.hist.Zoltán Drenko a ředitel musea Jaroslav Jiránek, garantkou expozice je prom.fil.Libuše Šolcová.

Architektem celé nové instalace je akad.architekt Zdeněk Musil, ředitel Okresní galerie v Jičíně. Na výtvarném provedení nové expozice se podíleli liberečtí výtvarníci Oldřich Novotný, Karel Frey a Jindřich Svec a Jaroslav Erban z Nové Paky. Technicky spolupracovali pracovníci jičínského musea Růžena Hanušová a Petr Duczynski.

Protože jičínské museum je museem okresním, setkáváme se v jeho expozicích i se Soboteckem. Na první pohled by se zdálo, že je toho o Sobotecku v nové instalaci málo. Při reinstalaci musea jsme však měli na zřeteli, že dějinám ~~xxxx~~ Sobotecka je věnováno museum na Humprechtě.

Hned v první místnosti jičínského musea obdivujeme dvě honosné bronzové růžicové spony se závěsky, pocházející z doby lidu popelnicových polí, nalezené ve Střelči-Hrdoňovicích. Na panelu hradů v druhé místnosti vyniká fotografie jednoho z nejkrásnějších hradů naší vlasti - Kostí. Fotokopie dokumentu o věznění účastníků velkého nevolnického povstání v roce 1775 na sobotecké radnici jakož i fotografie lidové architektury v Sobotce a v Markvarticích uvidí návštěvník v třetí místnosti. V šesté místnosti se setkáme s obrazem P.Františka M.Vetešníka a Ant.Marka, u revolučního roku 1848 se návštěvník doví, že národní gardy z Jičínska, pospíchající na pomoc pražskému povstání, se dostaly jen do Sobotky. V expozici války 1866 čteme o ústupu rakouského vojska od Kostí přes Prachovské ~~xxxk~~ skály k Jičínu. Ve vitrině kultury druhé poloviny XIX.století jsou instalovány Prvosenky Václava Šolce a fotografie Fráni Šrámka. A konečně v expozici dělnického hnutí se zastavíme u panelu věnovaného Josefu Hakenovi a sledujeme i dokumenty o partyzánském hnutí a osvobození našeho kraje.

Přátelé, na shledanou v jičínském museu!

Zoltán Drenko

N á v š ť ě v a n a K o s t i . 15.dubna navštívili Kost naši významní historici umění prof.N.Melniková-Papoušková a Dr.Fr.Dvořák. Jejich úsudek o hradu a jeho náplni byl velmi příznivý. Shodli se na tom, že jde o objekt, jemuž dnes není aspon na území střední Evropy rovno. Jejich nadšení však zklamala Sobotka, na níž se těšili, protože jí z dřívějších zájezdů dobře znají. Zklamala je nesmírnou špínou na ulicích. Dnes se už objevují v zahraničních turistických prospektech zmínky o Kostí. Např.v prospektu vydaném britskými aeroliniemi a rozdáváném na letišti v Londýně zaujímá Kost celou pětinu odstavce věnovaného československým hradům a praví se tam: "Hrad Kost v severních Čechách byl vystavěn v 15.století jako národní pevnost. Leží v srdci krajiny "Cesky Raj" v blízkosti okouzujícího města Sobotky. Stojí na mohutné pískovcové skále obklopen romantickými a malebnými údolími". Můžeme tedy očekávat, že se Kost, ležící v blízkosti turistických cest v neobyčejně romantické krajině, stane jedním z velkých magnetů cizineckého turistického ruchu, a bylo by vhodné zkontrolovat, jak tomuto předpokladu vyhovují podmínky komunikační, ubytovací, stravovací apod. A pokud jde o čistotu města, měla by si Sobotka vzít příklad třeba z blízké Železnice a jiných měst.

S.

PŘEDNÁŠKY O SOBOTECKU

V posledních měsících se povedla Osvětové besedě v Sobotce pěkná akce - cyklus vlastivědných přednášek o Sobotecku. Od února do května jich bylo uspořádáno celkem sedm a navíc byl připojen i večer amatérských filmů o Českém ráji. Pět přednášek bylo věnováno přehledu dějin Sobotecka od pravěku až do XX.století, dvě byly zaměřeny k letošním významným soboteckým výročím: 300 letům Humprechta a 100.výročí války 1866. Přednášeli prom.hist.Zoltán Drenko a pplk.Miroslav Hataš z Jičína, prom.hist.Karol Bílek a prof.Stanislav Balcar ze Sobotky, Dr.Vladimír Ruda z Liberce a Dr.Vladimír Kašík z Prahy. Večer amatérských filmů připravili spisovatel Jan Knob a Ivan Šrajer z Turnova.

Co organizátory tohoto cyklu zvláště překvapilo, byla vysoká návštěvnost. Pohybovala se od 50 do 160 posluchačů, průměrně bylo přítomno 80 lidí. O jejich živém zájmu svědčila i pěkná diskuze po každé přednášce. Bylo též vysloveno přání, aby texty přednášek byly otištěny v našem Zpravodaji. Bohužel, vzhledem k jeho rozsahu to zatím není možné, uveřejníme jen podstatnou část přednášky pplk.M.Hataše o válce 1866 v našem kraji. K ostatním se ale určitě vrátíme v budoucnu. Také upozornujeme čtenáře, že rádi otiskneme odpovědi na jejich dotazy z historie Sobotecka a stejně rádi přijmeme náměty k dalším přednáškám a přednáškovým cyklům, které budeme chtít po letošním úspěchu i v příštích letech uskutečňovat. Pište nám do redakce!

Závěrem děkujeme všem, kdo se jakýmkoli způsobem přičinili o zdar letošního cyklu. V první řadě přednášejícím, kteří uskutečnili všichni své přednášky zdarma ve prospěch Osvětové besedy, dále pak těm, kdo zajišťovali propagaci a příjemné prostředí a konečně i všem posluchačům, kteří v sále vytvořili hezké prostředí.

Na shledanou na podzim na dalších přednáškách!

red.

ČÍM ŽIJE PIONÝRSKÁ SKUPINA FRÁNI ŠRÁMKA V SOBOTCE

Nejvíce akcí jsme měli v měsíci dubnu. Po závodech cyklistů a zdravotnických hlídek jsme se zúčastnili turistických orientačních závodů v Hlásné Lhotě v prostoru Lorety. Z mladších se nejlépe umístila hlídka Kavalík-Humaj-Klazar, ze starších pionýrů Haken-Souta. Tyto dvě hlídky obsadily první místa a postupují do okresního přeboru v orientačním závodě, který bude 15.května v Nové Pace.

Naši pionýři, zvláště členové Recitačního studia Šrámkova domu, si dobře vedli i v okresním kole STMP v recitaci. Ve II.kategorii obsadila Zuzana Burešová 4.místo, ve III.kategorii Dušan Fiedler 1.místo, Jitka Javůrková 3.místo a Dana Kafková 5.místo.

Další akcí byl slib pionýrů spojený s oslavou 96.výročí narození V.I. Lenina 21.dubna. Slib skládalo celkem 44 pionýrů. Večer byl slavnostní, přednášely se básně a pro nové pionýry jsme připravili květiny, které jim byly odevzdány jako malá pozornost od nás starších pionýrů.

24.dubna jsme oslavovali 17.výročí založení pionýrské organizace.Pro jiskřičky z 1.třídy jsme připravili slib s kulturním programem, občerstvením a malým dárečkem. Jenom nás mrzelo, že přišlo málo rodičů jiskřiček a některé jiskry také nepřišly na svůj slib. Tento den 24.IV. bude od letošního roku každoročním svátkem všech pionýrů.

A potom jsme se již připravovali k důstojným oslavám 1.máje. Vyhlásili jsme soutěž o nejlepší májovou nástěnku v oddíle. Výzdobě tříd i školy jsme se věnovali s velkou péčí a výzdoba se jistě líbila. Průvodu jsme se zúčastnili za pěkného slunečného počasí společně s občany Sobotky. Snad že svítilo slunce, byla naše radost z oslav 1.máje tak veliká.

Očekáváme, že se najde hodně rodičů, kteří budou se zájmem prací v naší organizaci sledovat a nám při ní pomáhat.

Jana Vincourová

1866

S e z n a m v o j n y 29. č e r v n a 1866,
co sem očitě viděl anebo moje domácí, když Prusi do Čech vpadli co nepřátelé. U nás byla pro ni patálie za Kostí, ale naše vojsko všude prohrávali, protože jich bylo všude málo, protože císař pán také měl vojnu se sardinským králem a tam v taliánské zemi mnoho vojska měl. Prajzů hrozný počet bylo, všude jako mraky plná zem jich byla a tak naše pořád hnali. Po bitvě, jenž z rána v 5 hodin za Kostí byla, ve 3 hodiny odpoledne dne 29.června přišli Prajzi do Sobotky, to jest na slavnost sv.Petra a Pavla to bylo, v pátek. Před tu noc naši se položili u Steblovic, u větrného mlejna a sacké (!) vojsko u města Bousova a v Rohacku. Tu noc od Steblovic naše coubli k Vohařicům a Saksi k Dousnicům a pryč. Tu noc lidé napořád utíkali do lesů i s dobyttem.

Na den sv.Petra a Pavla byly vesnice prázdné, lidé pryč utekli, jen nějaká stará bába nebo dědek ostali doma jako i já maje věku 62 roky neutekl sem. V Rohacku sem u mé dcery č.9 hlídal, nebo její manžel Josef Štros šest neděl na firšponě je s konma a za Vídněj byl, nebo je Prajzi pořád hnali. Tu přes sena a žně s konma doma nebyl. Tu byly smutné žně, tu žádný nevorat, mandele nebylo čím vozit, koně pobrali Prajzi. První Prajzi přišli do Rohacka na den sv.Petra a Pavla navečer asi v 7 hodin. Jako mraků plná ves a až za ves vojska, jako chmelnice kvěří stály kupy, též v poli k Bousovu mnoho vojska bylo, armáda jenerála Herwarta. S dobyttem sme utekli na lhotu Zelenskou k mé dceři číslo domu 29, kde mnoho set dobytka skryto bylo a v lese tam, neb Prusi dobytek a drůbež všecko brali a žrali. Též odešlým lidem dveře lámali a co tam našli, pokradli. Lépe bylo doma ostat a všecko k jídlu a dobytek odvést do lesů a jim otvírat a něco dát jíst.

Já níže psaný sem neutekl, doma se starou Štroskou sem ostal a k Prusům sem se vlídně choval a je obsluhoval. Za tu noc všecku vodu na našem dvoře vypili, že paměť nejní. Ve velkém suchu nikdy ji okolní nevybrali. Tu jich mnoho set pili a nic mně zlého nedáli, ruce mi podávali, k podivu! Tu kachny a huďy od náhonu do dvora šly skrze to vojsko, tu moc oficírů stálo a žádný na ně se ani neohnal, je nechali. Nevím, zdáž proto, že tu ti páni byli, nebo že sem jim pořád vodu vážil, mléko, rchléb, vejce, co sem tu měl, jim dal. Jiný za tu noc třikrát přišli rabovat, ale nic mně nevzali, jen slámu a seno pobrali k ležení. Tu bylo patrné, že tu srážka bude. Zem mokrá byla a žádný do domu neleh, ve vsi a na polích ve vobilí leželi. Od Červeného mlejna po hrázi až do Bousova řad kanonů, zádu na poli k Rohacku. To bylo strašné divadlo. Já odstojený s hráběma mezi nima chodil jako bez smyslu omámen. Když sem tak moc i zář a vojska modré cesty i pole viděl, tomu naše vojsko nedolá. A také se stalo. Naši tu noc coubli k Vohařicům, k Holínu, k Vohavči a tu byla srážka, též u Brad až po město Železnici. Naši se tu tuze bránili, ale nic platné, Prusi je s velkou strátou lidu k Jičínu pořád hnali, nebo Prusi od Sobotky, od Libuně velkou silou pořád táhli a našich nepřibejvalo, ale ubejvalo. Odtud dvě velké srážky byly u Sádové a Hradce a u Nechanic a odtud až do Rakous k Vídní naši utíkali. Tam vyjednán mír.

Píšu to, co sem viděl a kde sem byl i také u Libuně u přátel, když tam zakopávali pobité mezi Libuncem u Libuně na obci bliže štátuje sv. Trojice. Dej jim Pán Bůh slavné z mrtvých vstání, to jim vinšuj každý!
Sepáno ve Spyšově 7.září 1866.

Martin Špina

Doslovný přepis zápisu na vlepěném listě v Beckovského Poselkyni, která je nyní uložena v knihovně Městského musea v Sobotce, kam ji daroval Jan Špina ze Spyšové. Přepsáno podle dnes užívaných zásad edičních.

Nález v hrobě z roku 1866 v lese za Kostí.

Lad. Novák: Nedaleko hradu Kostí
hrobů dvě se k sobě pojí
v klínu lesa na rozcestí.
Nad nimi tam pomník stojí.

Spí v nich svorně bojovníci,
monarchů dvou harcovníci.

Stručný nápis v kámen vrytý,
v lišejníku, v plísní skrytý
vyčítavě prozrazuje
lidi že jen smrt spojuje!

Na počátku roku 1960 při rekonstrukci silnice Sobotka - Turnov na křižovatce v lese za hradem Kostí bylo nutno provést exhumaci dvou hrobů tam pohřbených vojáků z války roku 1866, jejichž ostatky byly přeneseny o kus dále na mírné návrší v lese.

Při exhumaci společného hrobu důstojníků a vojinů 26. praporu polních myslivců našel hrobník Karel Zakouřil ze Sobotky zlaté dvouplášťové kapesní hodinky k natahování klíčkem a několik mincí. Na vnitřku pláště je výrobní nápis s číslem, ciferník je již málo znatelný a ručičky chybějí. Mince byly nalezeny čtyři z let 1776 - 1862.

V uvedeném společném hrobě byl pohřben setník Rudolf Blatteis, poručík Allivio Chieschi a pět vojinů. Ve vedlejším společném hrobě byli pohřbeni pruští vojíní pěšího pluku č. 14, kteří zde padli v nočním boji z 28. na 29. června. Setník Blatteis padl v ranních hodinách dne 29. června ve velmi urputném boji s pronikajícími Prusy, jejichž nápor směrem k hradu Kostí nemohl se svými vojáky zadržet.

A tak, milý poutníče, pochybuješ-li o těchto rádcích, podnikni výlet do Českého ráje, do Prachovských skal, navštiv hrad Kost s jeho galerií a vzpomen, že ho před sto lety hájila 6. divise rakouského pěšího pluku č. 73, vedená setníkem Soykou. Zajdi ke hrobům na křižovatku v lese za Kostí (říká se tam U pomníků) a vzpomen na básníka Fránu Šrámka a jeho básně, v níž se říká:
Postýlku pěknou jste ustlali,
nám se tu přesladce leží...

Pak se vrať do Šrámkovy Sobotky a navštiv tamní vlastivědné museum na návrší v zámečku Humprechtu, kde si pravdivost ověříš a nález z hrobu, který dlel u svého pána plných 94 roků, uvidíš. Alois Pospíšil

Miroslav Hataš V Á L K A R O K U 1 8 6 6 .

III.

V ý z b r o j v á l č í c í c h a r m á d .

Popisování výzbroje a výstroje zúčastněných armád přesahuje možnosti této práce. Ve výzbroji a výstroji se od sebe lišily nejen armády jednotlivých zúčastněných států, ale byly značné rozdíly ve výzbroji a výstroji jednotlivých druhů vojsk i útvarů uvnitř armády.

Přece je však nutno povědět si alespoň několik slov o podstatných a

závažných rozdílech, které ovlivnily nebo mohly ovlivnit konečný výsledek střetnutí.

Rakouská a saská armáda používala pušek předovek soustavy Lorenz vzor 1854 a 1855 pro řadovou pěchotu, rakouští polní myslivci používali pak zkrácené pušky, zvané "štuc" vzor 1854 a 1855, též soustavy Lorenz. Saští myslivci měli dlouhé pušky řadové pěchoty. Nevýhodou pušek Lorenz bylo pomalé nabíjení a ta skutečnost, že puška mohla být nabíjena jen vstoje. Předností pak byl značný dostřel (1500 - 1800 kroků), velká přesnost zásahu a značná průbojnost střel.

Pruská armáda naproti tomu byla vyzbrojena již zezadu nabíjenou puškou, zvanou jehlovka, vzor 1841 a 1842 a jejími obměnami, kterých je celá řada. Liší se od sebe navzájem jen délkou a podružnými detaily, vzniklými po úpravách pro různé druhy vojsk. Štábní kapitán v.v. Bohumír Tuhý z Rosnic u Hradce Králové, velký odborník na výzbroj a sběratel památek na válku v roce 1866, uvádí ve svém seznamu 14 druhů pruských jehlovek. Tuto jehlovku sestrojil nebo přesněji řečeno zdokonalil a uplatnil v armádě německý zámečnický a puškař Mikuláš Dreise. Její předností bylo: pět až šestkrát větší rychlost střelby než u pušek rakouských a saských a možnost nabíjení i vleže. Nevýhodou naproti tomu byl malý dostřel (jen 700 - 800 kroků), špatné balistické vlastnosti střel a tedy i malá přesnost zásahu bodového cíle.

Tato tvrzení mohu doložit i vlastní zkušeností z nálezů na bojišti. Když jsem na podzim minulého roku prováděl průzkum bojiště u Hradce Králové a pátral po pozůstatcích bojů v prostoru lesa Svíbu, našel jsem značný počet střel rakouských i pruských. Rakouské puškové střely jsou deformovány dopadem jen vyjíměčně, přestože jde o střely prokazatelně použité, tedy vystřelené. Naproti tomu vysoké procento vystřelených pruských střel nese stopy dopadu na plocho a jsou značně deformovány.

Zajímavou zbraní, která ještě stojí za zmínku, byla karabina saského jezdeckta soustavy Drechsler vzor 1865, dlouhá pouhých 90 cm. Svým vnějším vzhledem se podobá pušce předovce. Teprve při podrobnější prohlídce zjistíme, že v zadní části hlavně má malý válcový závěr, který umožňoval nabíjení odzadu. Pro nabíjení se používalo stejných nábojů jako pro pušky pěchoty soustavy Lorenz, pouze s tím rozdílem, že se nabíjel celý, v papíře balený náboj. Tuto v našich sbírkách unikátní zbraň je možno vidět v expozici musea v Jičíně.

Zvláštní zmínky si ještě zaslouží dělostřelectvo obou stran.

Rakouské dělostřelectvo mělo velmi dobrou pověst, kterou si získali důstojníci i mužstvo obsluh svou dovedností a osobní statečností. Na bojišti stáli dělostřelci vždy bezprostředně za pěchotou připraveni dáti jí okamžitě palebnou podporu. Vznikaly i takové bojové situace, kdy rakouská děla stála v postaveních před vlastní pěchotou a svým ohněm odrážela nepřátelské útoky. V bitvě u Hradce Králové se tak proslavila dělostřelecká baterie setníka van Groebena, která odrážela pruský útok na Chlum a její příslušníci zde padli téměř do jednoho. Tato baterie se stala známou pod názvem "baterie mrtvých". Ale nebyla jedinou baterií na bojišti, kterou potkal tento osud. Kromě ní jsou známy ještě dvě další, baterie setníka Khuna u Lípy a jedna baterie z armádní dělostřelecké zálohy.

Rakouská polní děla byla čtyřliberní (odpovídá asi ráži 85 mm) a osmiliberní (odpovídá asi ráži 100 mm moderních děl). Označení děl je odvozeno od množství střelného prachu, kterého bylo třeba pro vystřelení jednoho náboje. Děla měla vzor 1863, měla bronzovou, silně taženou hlavěn a nabíjela se zpredu. Donosnost jednotlivých ráží děl byla následující:

	Děla čtyřliberní	Děla osmiliberní
granát.....	4000 - 4500 kroků	5000 / 5500 kroků
šrapnel.....	2000 - 2500	2500 - 3000
zápalný granát.	1000 - 1500	1000 - 1500
kartáč.....	300 - 500	300 - 500

Kromě klasických děl s taženou hlavní měla rakouská armáda ve výzbroji i baterie raketové. Na severním bojišti v Čechách byly zasazeny pouze tři raketové baterie u 1., 2. a 4. dělostřeleckého pluku. Protože 1. dělostřelecký pluk pak byl přidělen I. rakouskému armádnímu sboru, byla jeho raketová baterie zasazena v bojích na Jizeře a u Jičina a později též v bitvě u Hradce Králové. Rakouské rakety se svým vzhledem podobaly raketám, kterých se dnes používá pro slavnostní ohňostroje. Byly odpalovány z lehkých přenosných třínožek, jejich dostřel byl kolem 2000 kroků.

Pruské dělostřelectvo bylo vyzbrojeno jednak taženými děly čtyřliberními a šestiliberními, jednak hladkými děly šestiliberními a dvanáctiliberními a snad i hladkými děly čtyřliberními. Poslední se sice nevyskytují v oficiálních pruských Ordre de bataille, ale nachází se o nich zmínka v některých pramenech rakouských a nálezy na bojišti jejich přítomnost zde potvrzují.

Tažená děla čtyřliberní a šestiliberní měla vzor 1861 a jejich hlavně byly ocelové, což bylo světovou novinkou. Nabíjela se již zezadu. Hladká děla šestiliberní a dvanáctiliberní, stejně jako předpokládaná čtyřliberní, byla bronzová s hladkou hlavní, zpredu nabíjená. Pamatovala ještě napoleonské války. Střílelo se z nich plnými i dutými koulemi různých druhů. Donosnost střel pruského dělostřelectva byla tato:
Čtyřliberní granát.....3.800 kroků, čtyřliberní šrapnel 900 metrů.
Šestiliberní granát....3.800 metrů, šestiliberní šrapnel 1800 metrů.
Kartáč obou ráží. . . .200 - 500 kroků
Dvanáctiliberní koule..1500 - 1800 kroků.

Saské dělostřelectvo mělo šestiliberní děla vzor 1861 pruské výroby a dvanáctiliberní hladká děla, rovněž obdobná dělům pruským. To, co bylo řečeno o vlastnostech pruských děl, platí tedy i pro děla saská.

Pruské a saské granáty měly spolehlivější mechanismus, který je přiváděl po dopadu k výbuchu. U rakouských děl bylo nezbytnou podmínkou pro účinek střely při dopadu sejmutí kukly z voskovaného plátna ze špičky granátu před nabitím. Ale nabíječi v zápalu boje na toto občas zapomínali a nabíli neodkuklovaný granát. Ten se po dopadu na terén pouze zaryl do hlíny a nevybuchl. Proto se do dnešního dne na bojišti nachází více nevybuchlých granátů rakouských než pruských. I po stu letech, které letos od této války uplynou, mohou být náhodně nalezené granáty životu nebezpečné a nedoporučuji nikomu jakoukoliv manipulaci s nimi.

IV.

Z a č á t e k v á l k y a p r v n í b o j e .

V první polovici června 1866 se rozpory mezi Rakouskem a Pruskem přiosťřily do té míry, že monarchové obou států považovali za nutné vydat své válečné manifesty.

Císař František Josef I. vydal provolání "Mým národům", které bylo 17. června 1866 vyhlášeno v celé říši. V tomto prohlášení obšírně vypisuje své mírové snahy a svaluje veškerou vinu a odpovědnost za nastávající válku na Prusko.

O tři dny později, 20. června 1866, vydal svůj válečný manifest i pruský král Vilém. Pruský manifest se od rakouského liší pouze tím, že je adresován "Mému národu", je vojensky strohý a svaluje pro změnu všechnu vinu a odpovědnost na Rakousko.

Oběma manifestům však již předcházely první bojové operace. Pruská Labská armáda pod velením generála pěchoty Herwartha z Bittenfeldu vtrhla 16. června 1866 do Saska. Nenarazila nikde na vážnější odpor, protože celá saská armáda byla již stažena k českým hranicím a dne 17. června nastoupila pochod do Čech, aby se spojila s rakouskou Severní armádou. 18. června obsadili Prusové bez jediného výstřelu Drážďany a krátce na to celé Sasko.

Saská armáda se přesunovala dílem pěším pochodem, dílem po železnici

a směřovala do prostoru mezi Chlumcem n/C. a Hradcem Králové, kde byla soustřeďována. Po dokončení soustřeďování dostala rozkaz, aby postoupila na Jizeru a spojila se tam s rakouským I.armádním sborem, který byl vyčleněn spolu s 1.lehkou jezdeckou divizí ke krytí českých hranic a operoval v Pojizeří.

Ostatní rakouské armádní sbory, včleněné do Severní armády, se soustřeďovaly dle poloviny dubna na Moravě v okolí pevnosti Olomouc a jižně od ní. Průběh rakouské mobilizace znesnadňovala značná roztržitost organických útvarů a svazků.

Pruská armáda byla rozložena takto: Labská armáda pod velením generála pěchoty Herwartha z Bittenfeldu obsadila bez boje Sasko a stála na česko-saských hranicích. I.pruská armáda pod velením generála jezdectva prince Bedřicha Karla stála v téže době na severní hranici v prostoru Žitavy a Zhořelce. Nejsilnější a z elitních jednotek sestavená II.pruská armáda pod velením korunního prince pruského, generála pěchoty Bedřicha Viléma, se soustřeďovala v Kladsku a Pruském Slezsku.

Toto složení a postavení pruských armád vedlo vrchního velitele rakouské Severní armády, polního zbrojmistra Ludvíka rytíře Benedeka k nesprávnému závěru, že Prusové mají v úmyslu udeřit ze Slezska přes Moravu na Vídeň. Proto také Benedek otálel se zahájením přesunu hlavních sil z Moravy do Čech. Teprve 16.června rozpoznal pravý úmysl pruského hlavního stanu i to, že postavení pruské II.armády proti Moravě je jen zastíracím manévrem. Proto vydal rozkaz k pochodu hlavních sil Severní armády do Čech s cílem dosáhnout a obsadit čáru výšin od Josefova přes Dvůr Králové k Hořicím a k Miletínu. Tam měla armáda vyčkati příchodu nepřítele a nabídnout mu bitvu. V případě pak, že by se nepřítel neobjevil, měla sama podniknouti proti němu ofenzivu.

Přesun armády na určenou čáru byl rozpočten rakouským generálním štábem na 11 dní. Události však dostaly rychlejší spád, než rakouský štáb předpokládal. O to se postaral náčelník pruského generálního štábu, generál pěchoty Helmut Karl von Moltke.

23.června 1866 ve 14.45 hodin se dostavil na hranice u Cvikova pruský parlamentář a odevzdal rakouským předním strážím I.armádního sboru písemné vypovězení války tohoto znění (tehdy se ještě dbalo na "dobré mravy): "Zplnomocněnec c.ck. vlády prohlásil u příležitosti návrhu vyslance král.saského dvora v sezení spolkovém ve Frankfurtu dne 16. t.m.ve jménu císařské vlády: Jeho Veličenstvo císař opře se celou Svojí mocí požadavkům, které pruská vláda kladla, a použije celé válečné moci! V tomto vyjádření Rakouska je obsaženo úřední vypovězení války a podepsaný si klade za čest oznámiti velícímu generálu, že královská pruská vojska dostala rozkaz podle toho jednat!"

Tímto okamžikem bylo také zahájeno nepřátelství. České hranice proti Prusku nebyly však ještě vůbec obsazeny a na některých úsecích nebyly dokonce ani střeženy. Rakouská hlavní armáda byla v té době na pochodu do Čech, asi na poloviční cestě do určených prostorů. Jakmile její jednotlivé do těchto prostorů docházely, byly z nich ihned odesílány jánám, vstříc armádě korunního prince pruského, která se dala 26.června 1866 rovněž do pohybu a jako přívál se bez překážek a odporu valila horskými průsmyky do nitra Čech. Ale tím bychom již předbíhali sled událostí. **číslo*

/pokračování/

Letos 3.března jsem pozoroval prvního denního motýla, babočku kopřivovou (*V.urticae*). Začátkem dubna již poletují další: žlutásek řešetlakový (*G.rhamni*) a paví oko denní (*V.io*). Květy jív (kočičky) obletuje babočka jilmová a na poraněné bříze saje štávu babočka osiková.

Všechny čtyři uvedené druhy baboček přezimují již od chladných dnů minulého roku. Schovaly se na půdy, do sklepů, do dutin vykotlaných stromů, rozsedlin skal a tam čekaly, až přijde jaro. Nevylíhly se tedy na jaře z kukel, jak se mnozí lidé domnívají. Přezimovaly jako dospělá imaga a teď založí další potomstvo. Nakladou vajíčka na kopřivy (babočka paví oko a babočka kopřivová), nebo na větvičky třešně (babočka jilmová).

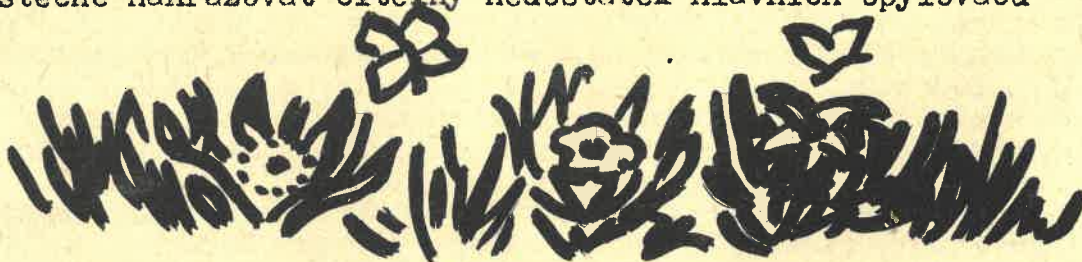
Žlutásek také přezimoval třeba někde v lese pod suchým listím ostružin a čekal, až teplota stoupne na 10 stupňů C. Pak poletuje na okrajích lesa a jeho jasná žlutá barva zpestřuje dosud šedivé a omšelé barvy přírody.

A jak je to s ostatními druhy baboček? Babočka admirál má prý u nás také přezimovat jako dospělý motýl. Za 30 let jsem však dosud nenalezl na Jičínsku a Sobotecku tohoto motýla v zimě v letargickém stavu. Je jisté možné, že v teplejších oblastech naší vlasti může tento motýl přezimovat.

Nové exempláře zalétají k nám na Sobotecko z jihu. Mezi přistěhovalce patří babočka sítkovaná (*A.levana*). Přezimuje ve stadiu kukly a líhne se až v květnu. Je to motýl, který chyběl v naší fauně téměř sto let. Teprve asi před dvaceti lety se začal znovu stěhovat do střední Evropy. Dnes patří k našim obyčejným motýlům a i na Sobotecku se od konce čtyřicátých let pravidelně objevuje.

A ještě jedna babočka je zajímavá způsobem života. Je to babočka bodláková (*P.cardui*). Vyskytuje se v celém světě. K nám přilétá zjara s teplými jarními jižními větríky. Je to tažný motýl. Potomstvo vyvede u nás a na podzim se její děti vrací bez rodičů zpět na jih.

Babočka paví oko a babočka kopřivová patří také k tažným motýlům, mění svá stanoviště. Mají pro nás i význam hospodářský, dosud nedoceněný. Ve velkých rojích navštěvují květy jetele a opylují je. Tím pomáhají částečně nahrazovat citelný nedostatek hlavních opylovačů - čmeláků.

J a k s e f i l m o v a l o L é t o . . .

Před dvaceti lety, roku 1946, se filmovala divadelní hra Fráni Šrámka *Léto*. Některé scény se natáčely i u Mladějova. Úryvek z dopisu o tomto filmování, který se zachoval v písemnostech Spolku turnovských rodáků v Praze, nám poslal ing. Antonín Otmar.

"Celý soubor přijel slavnostně na Doly u Mladějova, aby natáčel scénu pro *Šrámkovo Léto*. Rozbalili svoje věci u cesty, která vede k Mladějovu, a tam, kde potok přetíná kamenný most, postavili dvě filmové kamery. Pak se čekalo na sluníčko - jeden celý den, ba i druhý. Milí filmaři zatím chytali ryby a různě se bavili.

I hasiči byli pozváni, ne sice aby hasili, nýbrž aby předvedli bezvadný lijavec, za kterého herec Jiří Dohnal v bouři a vichřici v hedvábné košili přeběhne louku k potoku. Nakonec se to povedlo, sluníčko svítilo, klaksony a motory hřměly jako bouře, vrtule dělala vichřici až se olše ohýbaly, hasiči stříkali - slavný herec tu louku přeběhl a tím se vše na tom místě skončilo."

Z A M L Ž E N Á B A R O K N Í F R E S K A

Nepřívěcká pouť! - - Slavná, jedna z prvních v měsíci máji... Jen pouť ve Vlčím Poli ji o týden předskočila.

Její slávu zažehl v době posledního rozkvětu baroka sobotecký děkan Joachim Hrobčický šlechtic z Hrobčic, postaviv před zraky pokatoličtějšího lidu zapomenutou gotickou sochu Panny Marie s Jezuletem na rukou. Od polovice XVIII.století vábila věřící tvář této ušlechtilé sochy, tehdy již dobře dvěstě let staré. Hlavně se strany turnovské, pod vlajícími korouhvemi, se soškami na rukou a za zvuku písní přicházeli poutníci od Žehrova a Zdáru, z Loukova a Svijan, ze Všeně a Vyskře; s jistotou krajanské blízkosti se dostavovali každoročně ze Sobotky, z Oseka, Spyšové i Lhotky a dalších vsí. Ale celý ten rozkvět sváteční nádhery krojů, barev a hlasů, který zabíral nejen neděli, ale i několik dní a oddaloval lidi od práce, zastavilo císařské nařízení Josefa II. Hned po jeho smrti oživila však opět procesí a pouti.

Panna Maria nepřívěcká byla pilně zaměstnávána věřícími. Chtěli od ní, co nebylo v lidských možnostech: zdraví pro sebe, pro příbuzné, pro dobytek a drůbež, prosili za rozmnožení rodu, chtěli od ní, aby svou všudypřítomností hasila požáry hned v zárodku, chtěli od ní požehnání lidské práce a úsilí, někdo prosil za almužnu, někdo za opojivý svit hromady zlata, jiný dokonce za trest pro nepřítele. A Panna Maria měla asi mnoho práce, než přebrala dobré od špatného, ušlechtilé od hamiždného. Prosíci jí přinášeli dary a upláceli; ti, jimž pomohla, neskrblili odměnami. A i ti, kterým nevyhověla, přicházeli vytrvale znovu a znovu, aby ji přece jednou obměkčili.

Děkan Zach, dělaje r.1762 pořádnost, popsal dva archy milodary této soše obětovanými. Byly to většinou peníze, mnohé pamětní, v rodinách po celá pokolení uchovávané, až z roku 1540 a 1580 a mladší z r.1740; zlaté dukáty, stříbrné tolary, náušnice s perlami a nefalšovanými kameny, medailony svatých a jiné různé šperky. Sama socha byla věřícími královsky ozdobena stříbrnou korunou silně pozlacenou a zdobenou třpytnými kameny, rovněž tak Jezule.

Zbídačení státu dlouhými napoleonskými válkami a státním bankrotem přivedlo na mizinu i nepřívěckou Pannu Marii. Co nezmizelo ve státní mincovně, vzala ruka nepočetného kostelníka nebo svatokrádežného zloděje. Socha se vícekrát nezmohla na tak bohatý inventář...

Pouť se slavívala nejen v chrámu, ale i na dlouhé návsi ve stínu stáletých lip. Množství cukrářských a jiných krámů a zábavních podniků bylo tísněno proudícími davy. A křik vyvolávačů, chvástavé vykřikování a doporučování zboží kremářů, hluk davu, smích mládeže, kolovrátkář a flašinetář, otevřenými okny na náves zalétající taneční hudba ze dvou krčem, to byla velká symfonie, která i hudebně různými tony podmalovávala barevnou barokní fresku nepřívěcké pouti...

Už žádný restaurátor ji neobnoví...

prof.Jaroslav Mencl

(dokončení)

Poprvé vystoupil Karel Polák na scéně Prozatímního divadla spolu s Jindřichem Mošnou a Jakubem Seifertem v Shakespearově Juliu Césarovi. Divadelní kritik Zlaté Prahy vítá jej jako starého známého na pražské scéně: "Na všechny způsoby nejlepší z nich jsou pánové Mošna a Polák. Pan Polák se osvědčil hned v první úloze Caska v Juliu Césarovi co rozzumný a rutinovaný herec a utvrdil příznivý náš o něm úsudek co Matěj v Svatojanském dvoře." V. Hálek napsal o Polákovi, že je budoucím Jiřím Kolářem, jindy zase: "Pan Polák nezklamal, ví si rady s úlohou mu svěřenou, pomáhá mu duše i ryzí mluva krásného orgánu."

Divadelní referent Národních listů Jan Neruda hodnotil Poláka velmi vysoko: "Nejrozhodněji lze však co značný zisk pro divadlo naše pojmenovat pana Poláka. Umělce toho měli jsme již před několika lety v Praze a sice dosti značně zaměstnaného v úlohách druhých milovníků. Nyní se nám vrátil, jak doufáme, co posila rozhodná. Bývalý milovník přešel v obor herců charakterních... Pan Polák je herec myslící. Rádi bychom věděli, jak hluboko umělec ten sáhnouti dovede a divadelní správa nesmí opomenout přikazovat mu v řadě úlohy větší, an obor jeho charakterní snese u nás jistě leckterou doplňku."

V Kupci benátském vyznačoval se co princ aragonský elegantní mluvou i pohybem. V Klicperově Žižkově meči potěšil nejen svou krásnou čistou češtinou a svou přesně akcentovanou latinou, ale i čile humoristickým provedením celé úlohy básníka Ladoně. V Schillerově Valdštýnu měl pan Polák úspěch živostí u něho netušenou, kterou kladem rád na oučet "nového ducha", jakýž u nás nyní zavanouti musí. Tolik dosvědčujeme panu Polákovi, že co do intencí jeho vždy jsme ho stavěli na místo čestné. - Tak a podobně bychom mohli ještě dlouho citovat ze soudobých kritik.

J.J. Kolár jako režisér a ředitel činohry Prozatímního divadla v letech 1866 - 1873 postřehl talent a charakter Karla Poláka a snažil se mu všemožně přispět k úspěchu. Svěřoval mu úlohy význačné a populární: Zikmunda v Žižkově smrti, Dona Diega v Donně Dianě, Basilia v Calderonově hře Život je sen, barona Goertze, Jozu Kořínkáře ve Faráři z Podlesí aj. Ale jakoby osud tohoto umělce nepochybně nevšedních schopností byl zatížen nepřízní vyšších míst, kterou se mu nepodařilo překonat. A tak Karel Polák ani v tomto období Kolárovy přízně nepronikl svým talentem tak, jak zasluhoval a mohl.

Dlouhá je řada Polákových kreací za těch jeho 14 let umělecké činnosti v Prozatímním divadle. Vytvořil zde ve 251 hrách 342 postav celkem 1.823 krát, z toho v 69 hrách českých autorů 81 postav celkem 393krát. (pro zajímavost: v Tylových 10 hrách 14 postav 96krát; v Kolárových 6 hrách 7 postav 84krát; v Klicperových 6 hrách 6 postav 18krát; v 18 Shakespearových hrách vytvořil 26 postav celkem 163krát).

Karel Polák si rád zahrál i v divadelních hrách svého krajana Fr. V. Jeřábka: v Háně 2.II.1859 na Stavovském divadle vytvořil postavu Charistokrata, v Cestách veřejného mínění 16.III.1866 v Prozatímním divadle postavu presidenta rytíře z Michalovic a ve Služebníku svého pána 21.XI.1870 na téže scéně roli továrního ředitele Levinského.

Často též hostoval na venkovských divadlech, např. v Plzni, v Hradci Králové a jinde. Také si zahrál se soboteckými divadelními ochotníky 1. září 1873 v Schillerových Loupežnících (rolí nevíme). Čistý výnos tohoto představení - 111.80 zlatých byl věnován na stavbu Národního divadla.

Podivujeme se ještě dnes, proč Polák odešel z Prozatímního? Proč musel odejít z pražské hlavní scény herec studovaný, vzdělaný, inteligentní, mužného, stepilého zjevu, statné, krásné postavy a antické tváře, sebevědomý, hrdý a přímý k sobě i jiným, kterého kritika chválila?

Bylo v tom mnoho důvodů, mezi nimi i politické. Jako vyhraněný Mladočech byl špatně zapsán u staročeského Družstva, které vedlo správu Prozatímního divadla. Polák si nedal nasadit staročeskou uzdu, nedělal

Staročechům tlampače politických hesel. Tehdejší ředitelé Prozatímního kromě J.J.Kolára byli většinou lidé bez zájmu o povznesení českého repertoáru: Fr.Thomé, Fr.Liegert, J.N.Mayr, R.Wiersing. Polák býval často mluvčím nespokojených herců, což mu škodilo u ředitelů, režisérů a dramaturgů. Zvláště za Mayra se usídlil v divadle strach. Strach chválit, strach kritizovat, zkrátka strach mluvit pravdu. A pravé umění nemůže být bez pravdy...

Také v době okupace Prahy pruským vojskem v roce 1866 si Polák znepráčetil pražského arcibiskupa tím, že jako člen hereckého komitétu /Lev, Polák, Chramosta, Šimanovský/, který se ujal řízení divadla po útěku ředitele Thomé z Prahy, prosazoval hry rakouskou cenzurou zakázané: Tylova Jana Husa a Kolárova Žižkovu smrt. Proti tomu kardinál Schwarzenberg protestoval.

Nepochopením a ústrky trpěli i další významní členové tehdejšího Prozatímního divadla: Otilie Sklenářová-Malá, Julie Šamberková, Josef Šmaha atd. Václav Vydra st. se domníval, že Polák byl vyštván také svými kolegy pro své osobní vlastnosti: inteligenci, přímost, kritičnost, povýšenost a domýšlivost. A tak když staročeské Družstvo v roce 1875 vyjednávalo o další angažmá, nebyli k závazku vyzvání Čech, Pulda, Bittner, Šmaha, Chvalovský, Slukov, Koubek, Chramosta, Polák a další. Polák ve své hrdosti nešel prosit a raději po vypršení smlouvy v roce 1878 odešel. Jen několikrát vystoupil jako host v Aréně v Kravíně.

Když se zřídila v Praze r.1878 ochotnická jednota Thalia, stal se zde Polák dramatickým učitelem a režisérem. Do této školy se přihlásilo 16 dam a 22 pánů. Jak dlouho tu Polák působil, není zjištěno. Potom se také roku 1880 pokoušel získat vlastní divadelní koncesi, jeho žádost však byla pražským místodržitelstvím zamítnuta. Opustil tedy divadlo s bolestí v duši a přijal místo vážného v cukrovaru v Peruci. Štěstí, že již v roce 1863 byl v Prozatímním divadle zřízen pensijní fond solistů - členů Královského českého zemského divadla, který Polákovi vyměřil důchod 16 zl., 16 kr.měsíčně. Hladkou hereckou tvář si nechal zarůst plnovousem a žil v ústraní až do roku 1893, kdy se v Peruci objevila kočovná společnost Vojty Žákovského. Nejdříve si s ní zahrál pohostinsky, vzkypěla v něm zase herecká krev a vrátil se ku své staré lásce.

S Žákovského společností prošel jako režisér mnoho štací. Později přešel v této funkci k společnosti Muškové, od které odešel na trvalý odpočinek. Nejdříve se usadil ve Zdicích, odkud se přestěhoval v roce 1903 do Vlachova Březí. Toto město si oblíbil ještě v době, kdy sem s Muškovou společností jezdil, pro vděčné divadelní publikum, laciné ubytování u Píchů (č.p.292) a dobré pohostinství v hostinci u Foučků.

Zde také zemřel 22.dubna 1906 úplně opuštěn a zapomenut ve svých 72 letech. Propadlý hrob vpravo u hřbitovní zdi hned za branou se dnes již těžko hledá. Jeho posledním stonem byla dohrána bolestná tragedie, jakých nebylo málo v našem uměleckém světě. Bývalý miláček obecnosti zemřel v největší bídě. Pohřeb mu byl zaplacen z milodarů, které uhradily i dluhy za mléko, jeho téměř hlavní jídlo...

Karel Polák jako význačný herec českých scén spolutvořil se svými druhy tradici našich buditelů - průkopníků, kteří v bídě a strádání, ale s nadšením a láskou rozšiřovali národní uvědomění a osvětu mezi lidem. Rozváželi ji na žebřinácích po českých zemích od města k městu bez nároků na vděčnost a řádnou odměnu. Spoluherec Polákův Jan Kaška říkal: "Když chceš být hercem, tak se jím musíš stát se vším všudy celý, s bídou i se slávou". A herecká sláva je pomíjející. I nejslavnější herec přežívá ve vzpomínkách sotva generaci, pro kterou tvořil. Na životní práci Karla Poláka zapomněli nejen diváci, nýbrž i spisovatelé dějin pražských a venkovských scén, s výjimkou Jindřicha Mošny a národního umělce Václava Vydry, kteří svému učiteli věnovali vzpomínky nejkrásnější.

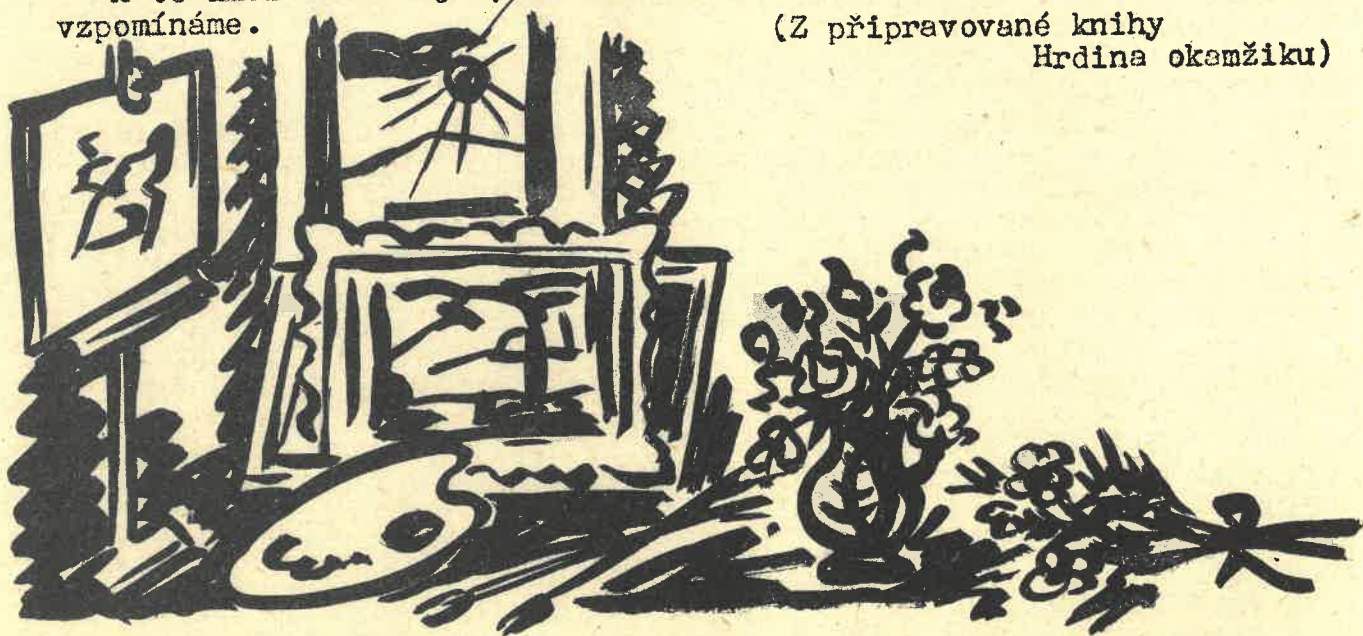
Václav Vydra ve své knize Z hercova pera píše mezi jiným: "Byl to velmi inteligentní muž a dobrý herec. Když jsem se s ním setkal v máji

1893 na Křivoklátě, zaujímal u společnosti Vojty Žákovského samozřejmě první místo, i co herec i co režisér. Hrál charakterní obor a bděl nad úrovní všech představení. Z doby svého lesku vyprávěl o svých stycích s mnohými politiky, vlastenci, literáty a hlavně o velkých hercích, které měl příležitost poznat... Ředitel i my jsme si všichni Poláka opravdu vážili. Pro mne, úplného začátečníka, byl autoritou v každém ohledu..."

Škoda, že Václav Vydra své vzpomínky na Karla Poláka nedokončil. A. P. Čechov ve svém Rackovi klade do úst Nině: "Psát nebo hrát divadlo může jenom ten, kdo se naučí trpět, kdo umí nést svůj kříž a věřit."

A to uměl náš krajan, starohradský rodák Karel Polák, jehož památky vzpomínáme.

(Z připravované knihy
Hrdina okamžiku)

W O L K R O V S K É O S U D Y

Zvykli jsme si se jménem Wolkrovým spojovat symbolicky předčasný odchod nadaného člověka ze světa. Známe z naší blízkosti osud Václava Šolce a Viléma Pečji, Joži Zindra a Dušana Paly i jiných. Prof. Bohuslav Brejník nás upozorňuje na osud malíře Rudolfa Švajdlera.

Malíř a grafik Rudolf Švajdler se narodil v Hořicích 17. dubna 1906. Byl uznáván svými současníky v letech dvacátých nejen za představitele proletářského umění, ale pro monumentální účín své kresby nikoliv za epigona, ale za nového našeho Mikoláše Alše. Tento neobyčejný talent, který po sobě zanechal na stovky kreseb, se nejúčinněji projevil v cyklu dřevorytů Domov s doprovodem dr. J. Knapa, v návrhu sgrafita Dřevorubci, v ilustracích Dostojevského pro Družstevní práci a v návrhu Okna pro výstavu soudobé kultury v Brně roku 1928. Jak zapůsobil nakonec žák na svého profesora, vysvitne ze srovnání brněnského Švajdlerova okna s oknem Kyselovým v chrámu sv. Víta v Praze.

Tragedie předčasného odchodu Švajdlerova vysvitne též z faktu, že byl na UMPRUM k profesoru Františku Kyselovi přijat v-e svých patnácti letech z III. ročníku hořické měšťanky a zemřel v dvaadvaceti letech života na zápal mozkových blan. Měl tedy pouhých sedm let na rozvinutí svého talentu.

V hořickém vlastivědném museu je mezi památkami na něho také plakát Pelikánovy jednoty divadelních ochotníků v Hořicích, která v sobotu 19. srpna 1922 hrála veselohru Fráni Šrámka "Měsíc nad řekou". Mladý umprumák Ruda Švajdler pro plakát vyryl do linolea symbolicky řeku s měsícem a podepsal se šifrou Š.

A ještě malou zmínku: Slávku Hlubinovou tehdy hrála Helena Rudlová, mladá spisovatelka, která lonské zimy odešla ze své tvořivé práce pro děti.

Bohuslav Brejník

15 LET OD SMRTI NÁRODNÍHO UMĚLCE JOSEFA B. FOERSTRA.

Dne 29.května 1951 zemřel hudební skladatel, dramatik, básník a spisovatel Josef Bohuslav Foerster v požeňnaném věku 92 let (narodil se v Praze 30.XII.1859). Jeho život byl nejen dlouhý, ale i pestrý a bohatý. Za svého mládí poznal Bedřicha Smetanu, stýkal se s Antonínem Dvořákem, Jan Neruda byl jeho přítelem - a tak není divu, že tyto styky spolu s rodovou tradicí daly mu vyrásti v předního mistra české hudby a české kultury. J.B.Foerster zanechal nejen rozsáhlé dílo hudební, ale i literární. Zejména jeho Paměti jsou svědectvím vynikajícího slovesného umění. Odtud Foerstrův zájem o českou literaturu a poezii, z níž si také vybíral náměty ke svým skladbám melodramatickým a sborovým. Uvedl do hudební literatury J.V.Sládka, J.Vrchlického, J.Nerudu, O.Březinu, A.Sovu, K.Tomana, P.Bezruč, J.Seiferta.

Jeho pozornost upoutal i Frána Šrámek. V Knížce o Šrámkovi napsal: "Co mne vábilo na Šrámkovi? Co určilo můj vztah k jeho práci? Jedině to, co mne spojuje se všemi básníky, na jejichž texty jsem psal hudbu - hluboký lyrický základní ton vši jeho poezie. Ono unum necessarium všeho velkého umění." Ze Šrámka zhudebnil básně Cesta z bojiště, Voják v poli, Svatba, Hospoda, Libošovice a Soboteckým dětem.

K Jičínsku a Sobotecku byl Foerstrův vztah zvláště hluboký. Nezapomínal, že kořeny jeho rodu byly v Osenicích (jeho otec se tam r.1838 narodil), jeho děd tam kantoroval 1827-1877), byl v přátelských stycích s rodinou soboteckého rodáka dr.Fr.Volfa v Jičíně, kde také za Mistrovy přítomnosti uvedli r.1923 operu Eva; jičínský profesor a hudební kritik dr.Fr.Pala byl oddaným vykladačem Foerstrova díla a Foerster mu byl přátelsky nakloněn. Ve funkci presidenta Čs.akademie věd a umění se zúčastnil r.1933 odhalení památníku českého historika J.B.Nováka v Malechovicích a byl prý okouzlen Pleskotským údolím. Ve Volfově rodině v Jičíně se chlubí i několika Mistrovými obrazy, neboť geniálně mnohostranný J.B.Foerster se rád věnoval i malířskému umění.

-n

Právě zesnulý akademik Bohumil Němec, který si svými pracemi o rostlinné bunce zajistil nesmrtelné jméno v dějinách botaniky, vzpomínal rád i na Sobotku. Už na počátku své vědecké kariéry se úzce spřátelil s Dr.Boh. Raymanem, který ho pak přizval jako spoluredaktora své Živy. Tu pak vedl po Raymanově smrti dále sám. Roku 1913 vydal Němec soubor zajímavých Raymanových statí, které byly otištěny v Živě. Knížku nazval "Přírodovědec a otázky dne" a uvedl ji zajímavou kapitolou, ve které podal i bystrou charakteristiku svého předčasně zesnulého druha.

Němec též poznal význam a hodnotu zvláštní formy smolničky, kterou z Kostí popsal mnichovohradištský lékárník Sekera r.1853 pod jménem Lychnis Preslii /Melandryum silvestre glaberrimum Cel./. Je to jeden z mála endemitů Českého ráje. Němcovi se podařilo květinu na skalách u Kostí znovu objevit a poslal její semena holandskému botanikovi de Vriesovi, známému zakladateli mutační teorie.

K.S.

Řady sedmdesátníků rozmnoží v těchto dnech další věčně mladý Sobořák, Václav Dvorský. Nechceme zde psát o jeho životě, to by nám dal! Ale byli bychom moc rádi, kdyby ho tyto řádky podnítily k vypsání jeho životních osudů, aby náš Zpravodaj nejen obětavě a svědomitě roznášel po Sobotce a získával mu nové odběratele, ale aby ho také obohatil svým vyprávěním. A bylo by o čem psát! Pořák, muzikant, dědičný tympanista kostelní hudby, Sokol a hlavně divadelní ochotník a veselá kopa. Všichni máme ještě v živé paměti Jiráskovu Lucernu v provedení soboteckých ochotníků před pěti lety, kdy spolu s J.Kalvachem vytvořili své zatím poslední velké role - výbornou dvojici vodníků Michala a Ivana.

Tak ještě jednou blahopřejeme nejmladšímu soboteckému sedmdesátníku, věříme, že 24.květen oslaví hodně vesele a pak že nám také brzy napíše.

red.

L i t e r á r n í z e S o b o t e c k a

- Zemědělské noviny uveřejnily 9.IV. Šrámkovu báseň Neděle a článek o jeho vztahu k Písku.
- V Mladé frontě 23.IV. psal Jaroslav Šimánek o básníku J. Hořejším.
- Dějiny a současnost č.4/66 otiskly reprodukce Špálových obrazů Koupání /1913/ a Píseň venkova /1914/.
- Rudé právo přineslo 2.IV. rozhovor s Dr. Václavem Šolcem o Indiánech. O Dr. Šolcovi psal i ústecký Průboj 24.IV. a Čsl. rozhlas oznámil 5.V., že již přibyl do Chile na své další vědecké výpravě za Indiány. H.
- Život Budovcovy župy č.4/66 otiskl vzpomínku na kostecké poutě Jos. Kočího z Bakova.
- Rozvoj upozornil 9.IV. na XXX. soubor Ex libris Karla Kinského a začal otiskovat seriál Aloise Pospíšila o válce 1866 v našem kraji.
- Bousovák č.4/66 má již 16 stran a 500 výtisků. Kromě obvyklých zpráv ze současného Bousovska a kroniky přináší materiály ke květnovým událostem 1945 na Bousovsku. Zvláště cenný je článek A. a V. Čepových.
- Domousnický zpravodaj č.7/66 informuje o současných událostech v obci a pokračuje v líčení dějin Domousnic. Zajímavý je i článek o pobytu Emmy Destigové v domousnickém zámku.
- Známý vídeňský entomolog K. Mandl publikuje v 31. ročníku Zpráv Zoologického musea v Drážďanech /str. 415-457/ revizi druhu Carabus scheidleri, kde mezi nalezišti Carabus scheidleri n. pseudofreyssleri Brenning, 1932 uvádí též Ml. Boleslav, Sobotku, Jičín a Turnov. K.S.
- Dubnová čísla Pochodně přináší zprávy o rozvoji obcí na Sobotce pomocí úvěru /9.IV. - přetiskla Práce 26.IV./, o sobotecké sklárně a Isolu /6.IV. - přetiskla Mladá fronta 12.IV./, o soustředění našich cyklistů v Zámostí u Prachovských skal před Závodem míru /7.IV./, o literární soutěži Šrámkovy Sobotky /30.IV./, diskusní příspěvek Lad. Jirků na okr. konferenci KSČ v Jičíně /7.IV./, soudničku Nemesis kráčí Sobotkou /20.IV./ a hezkou fotografii hradu Kostí /26.IV./.
- Dubnový Předvoj přináší pokračování seriálu O. Rajmana Rebelanti, článek A. Knížka o herci K. Polákovi a Jar. Mencla k jubileu jičínského zpěvníku, zprávy o Humprechtě, o divadle v Libošovicích, o soutěžích soboteckých pionýrů v bezpečné jízdě na kole a v zdravotnických ználostech, o práci družstevních klubů Libošovice a Markvartice, o životě okolních JZD, o soboteckém přednáškovém cyklu, o archivu Fráni Šrámka, kritizuje události při fotbalovém střetnutí Sobotka: Dětenice.

D o s o b o t e c k é k n i h o v n y

V novém vydání vyšla kniha Františka Kožíka Josef Mánes (ČS Praha 1966, 504 str). Na několika stránkách zachycuje i vztah tohoto nejslavnějšího českého malíře k Sobotce, rodině Fierlingerové a celému našemu kraji.

Publikace Státní archiv v Zámrsku - průvodce po archivních fondech (AS MV Praha 1965, 546 str, 12 str. fotogr. příloh) přináší informace o vývoji správy a dějinách dnešního Východočeského kraje a popis jednotlivých archivních fondů, z nichž nás kromě materiálů okresní povahy zajímají především písemnosti velkostatků Kost a Mladějov. Materiály k dějinám Sobotcka jsou i ve fondech šlikovských.

V knížce Hrady a zámky ČSSR (STN Praha 1966) najdeme i fotografie Kostí, Trosek a dalších hradů a zámků Českého ráje.

V publikaci 15 let Východočeských cihelen (Hrochův Týnec 1966, 96 str.) je též krátká kapitola o nár. umělci Václavu Špálovi s jeho vzpomínkou na rodnou žlunickou cihelnu.

SHV vydalo dlouhohrající desku s verši Fráni Šrámka ze sbírky Splav. V režii J. Šrámka recitují Zd. Štěpánek, G. Vránová a J. Šmíd celkem 31 básní.

DAV Spomienky a štúdie. (SAV Bratislava 1965, red. V. Rybárová).

Jako houby po dešti rostou poslední dobou na Slovensku publikace hodnotící svébytné literární hnutí let dvacátých, donedávna proskribované a zavržené. Odčinují se staré viny a hříchy, pokud se napravit dají. Vloni v říjnu jsme tu referovali o dvou dílech: DAV a davisti od Stefana Druga a Davisti v revolučnom hnutí od Viliama Plevzy CSc. Nedávno vyšla první kolektivní práce na toto téma - sborník pod výše uvedeným nadpisem. Skoro by se chtělo říci tlustospis, mající téměř 500 stran. Mezi autory studií jsou zase Drug a Plevza, k nim nově přistupují K. Rosenbaum, J. Rozner, D. M. Krno, D. Okáli a L. Knězek. Tohoto posledního známe již z doby, kdy spolupracoval na úpravě archivu Fráni Šrámka v Praze a vydání sbírky jeho revolučních písní "V boj!" /1953/. Nyní se zasloužil o reedici všech ročníků DAVu.

Nás přirozeně zajímá též, jak se v nové knize jeví náš davista - Joža Zindr. A tu jsme zklamáni. Jen dvakrát se nám ozve sotva jeho jméno. Chybu napravuje jen vzpomínka jeho přítele Jarko Elena pod názvem "Dva roky v Dave" na str. 369n. Abyste si ji mohli srovnat s jeho Spomienkou v naší monografii Joža Zindr - Jsme květy této země na str. 84n, přepisujeme doslova jeho zmínku o příteli a nadějném básníkovi: "Odchod z Martina ma však zarmátil iba preto, že som sa musel rozlúčiť s Jožou Zindrom, komunistom a nádejnym básnikom, s ktorým sme uzavreli pevné priateľstvo. Bol ako ja odborným učiteľom (pochádzal zo Sobotky /správne z Plhova u Sobotky/ v jičínskom okrese). Na môj príhovor začal aj on písať po slovensky, hoci mal už za sebou celý rad českých básní. Získal som ho aj pre Dav a Pravdu chudoby. Škoda, že tento dobrý komunista, nádejny básnik a prozaik sa vrátil, alebo sa musel vrátiť r. 1926 do Čiech, kde pod vlivom nežičlivých okolností skončil sám tragicky svoj život. Domnievam sa, že na Zindra nezaslúžene zabúdame pri zmienkach o davistoch." Poté vzpomíná Elen ještě na to, jak v Komárně byl spolurektorem časopisu Južné Slovensko. I tuto činnost mu reakční kruhy zakázaly, když tam začal uveřejňovat články o sovětské škole. A do tohoto časopisu napsal Zindr r. 1926 - ještě před návratem domů - 6 básní: 3 slovenské - Chlieb, Piesen bez konca a Sestričke - a 3 české - Jindra, Jarní a Stříbrný návrat. Tu poslední věnoval - Jarko Elenovi. Snad si na ni i po 40 letech ještě vzpomene...
-fb-

S O B O T E C K Á V Š E H O C H U Ť

"Ani obláček prachu se nezdvihl pod nohama mnohatisícového průvodu a pod koly alegorických vozů v Hradci Králové. Tak bylo čisto na ulicích, že bys z nich mohl jíst jako ze stolu..." /Pochoden 2.V.1966/. Kdy bude toto platit i o soboteckých ulicích? Ta jejich špína není zaviněna jen současným rozkopáním města v souvislosti s úpravou telekomunikační sítě. Je to problém dlouholetý a ostře kontrastuje s péčí většiny majitelů domků o pěkný vzhled města (až na to rozmnožení trpaslíků v poslední době). Otázka čistoty soboteckých ulic byla kritizována i v Předvoji, ale bez odezvy. Doufáme, že nám k tomuto problému brzy napíšou činitelé příslušných komisí MNV.

Zásluhou OSP se v poslední době podstatně zlepšil vzhled soboteckého náměstí. Byla opravena a natřena fasáda bývalé budovy soudu, domu č. 131 (pí. Javůrková) a přední strana hotelu Beseda, již od lonského roku svítí novotou i Šrámkův dům a jeho rodný dům. Letos má dojít i na starou radnici a hotel Pošta a pak bude náměstí opět ozdobou města.

Do daleka opět svítí sobotecký kostel. Jak malá vežička tak špička velké věže byly v dubnu opraveny a natřeny. Sobotečtí občané se podívovali odvaze pracovníků, kteří viseli na lanech a provazových žebřících v tak velké výšce. V květnu pak došlo i na vyčistění a natření žlabů a okapových rour.

LSD Jednota se snaží prospět sobě i Sobotce. Dokazuje to jeho zvýšená podnikatelská aktivita v poslední době. Byly dokončeny vnitřní úpravy hotelu Pošta a konečně došlo k jeho otevření, byla opravena čelní strana hotelu Beseda, prodejna kovo v č.201 byla přeměněna na moderní samoobsluhu a nyní dostávají všechny prodejny a provozovny Jednoty nové vývěsní štíty. Je jich tolik a jsou tak pestrobarevné, že sá jich každý musí všimnout a oči mu přecházejí... Jistě nám napíšete, jak se vám líbí.

K letošnímu 1.máji vyznamenal ministr zemědělství titulem Budovatel socialistického zemědělství také předsedu JZD Libošovice B.Vrabce a předsedu JZD Osek Fr.Orta.

V dubnu navštívily Sovětský svaz dvě skupiny družstevníků z našeho okresu. Několik účastníků bylo i ze Sobotcka.

Na výstavě Sochy a obrazy restaurátorů, která byla 11.května otevřena ve Staroměstské radnici v Praze, vystavuje i sobotecký rodák, akad.sochař Václav Hlavatý.

V sobotu 24.dubna se konalo na Syrovandě okresní kolo STMP ve společenském tanci, které však proběhlo bez většího zájmu sobotecké veřejnosti.

7.května sehrál divadelní kroužek ZDŠ v Sobotce v režii Kv.Fryšného a na scéně V.Fiedlera a K.Kubů hru E.Zámiše Elce Pelce do pekelce.

Čilí libošovičtí ochotníci nacvičili a ve dnech 8.a 9.dubna sehráli další hru: Křtiny aneb Vít do tváře od J.Kákoše. Režii měl J.Zejbrdlík. 9.května předvedli tuto hru obecnstvu v Přepěřích.

Na Mladějově sehráli 7.května divadelní ochotníci z Kyjů pod Tábořem hru G.Preissové Její pastorkyně.

29.dubna byl v sobotecké sokolovně uveden pořad starých písniček Tenkrát voněl čas. Před návštěvou 250 lidí účinkoval soubor Milana Smětáka.

Zásluhou aktivního vedoucího kina prof.Stanislava Balcara se ve dnech 9.- 16.května uskutečnil v Sobotce festival širokoúhlých filmů. Byly promítány na hřišti za školou.

Na hlavním nádraží v Mladé Boleslavi byla otevřena výstava k 60.výročí otevření dráhy Sudoměř-Skalsko - Stará Paka. Mezi mnoha exponáty byly i dokumenty z Městského archivu v Sobotce.

Do Městského archivu darovali staré mapy M.Jelínková a Fr.Najman ze Sobotky. Pro museum na Humpréchtě daroval starou knihu Fr.Horčík a jarmareční písničky Jan Žofka a Fr.Brouček ze Sobotky. Všem děkujeme!

Poslední výsledky soboteckých fotbalistů: Sokol Sobotka vyhrál v Jičíněvsi 3:2, remizoval v Pecce 1:1 a prohrál se Starou Pakou 5:1 a s Dětenicemi kontumačně 3:0 (na hřišti 2:2, zápas nebyl dohrán a o dalším jednání píše Předvoj č.16/66).

Kulturní kalendář jednou větou: 4.V.1846 se narodil ve Vlasenicích Eduard Brynych. 9.V.1861 se narodil pokrokový učitel František Pískač. 11.V.1861 se v Sobotce narodil Jan Kubů, známý písničkář. 11.V.1881 se narodil první přednosta soboteckého nádraží Antonín Beneš, známý pracovník v turistice. 12.V.1946 zemřel v Praze nár.umělec Václav Špála (věnovali jsme mu lonské srpnové číslo). 13.V.1876 se narodil sobotecký kulturní pracovník Julius Vogel. 16.V.1856 se v Sobotce narodil známý vlastenec Alois Pelc. 20.V.1876 zemřel vyskeřský rodák, hudební skladatel Josef Nesvadba-Hamáček. 26.V.1876 zemřel historik František Palacký, čestný měšťan sobotecký.

Sobotečtí jubilanti: 93 let se dožívá 31.V. Marie Vydrová ze Sobotky č.446. 91 let se dožívá 22.V.Františka Šimánková ze Zajakur. 75 let se dožívají Marie Tomsová /27.V./ a Františka Hortlíková /29.V./ ze Sobotky. 65 let se dožívají Františka Petržíková /2.V./, Anna Valentová z Čálovic /16.V./, Františka Štěpánková /24.V./ a Jindřiška Mikšíčková /27.V./. Srdečně blahopřejeme!

Sňatky: 30.IV.uzavřeli v Poštorné sňatek Leona Šuderlová a ing.Bedřich Chlumecký ze Sobotky a v Sobotce Květa Jayůrková a Zdeněk Homola z Markvartic. Blahopřejeme!

Úmrtí: 5.IV.zemřeli Jan Šimek z Libošovic ve věku 56 let a ve Skuřině Aloisie Neunerová ve věku 66 let. 8.IV.zemřela Barbora Vrabcová z Libošovic ve věku 72 let. 18.IV.zemřel v Sobotce Josef Flodрман ve věku 68 let. 23.IV.zemřel Josef Jedlička z Příkladu ve věku 77 let. 29.IV.zemřela Anežka Bacovská z Rovně ve věku 67 let. 10.V.zemřela Anna Kotátková ze Sobotky ve věku 81 let.

Začátkem dubna přijeli do Sobotky k přátelskému střetnutí stolní tenisté z Altenburgu u Lipska v NDR. 8.dubna remizoval oddíl Einheit s naším A mužstvem 7:7 a oddíl Medicin také remizoval se Sokolem Mladějov. 9.dubna bylo v Sobotce sehráno turnajové utkání družstev, jehož se zúčastnily oddíly z Altenburgu, Jičína, Sobotky a Mladějova. Zvítězil TJ Jičín před S.Sobotkou. Hostům se u nás líbilo a odjížděli spokojeni. K odvetným utkáním pojedou sobotečtí a mladějovští stolní tenisté do Altenburgu 12.června. J.R.

Zpravodaj Šrámkovy Sobotky. Řídí red.rada, odp.redaktor K.Bílek. Kresby Dr.Al.Kafka. Adresa:Zpravodaj ŠS,Osvětová beseda Sobotka. Rozmnožuje: Středočeské tiskárny n.p., provoz 208 Mladá Boleslav. Povoleno OŠK ONV Jičín číslo N-04 - 61561. Vychází nepravidelně, cca jednou měsíčně. Uzávěrka tohoto čísla byla 10.května 1966 .